

Stanisław Wyspiański - *Wesele*

Wesele to dramat symboliczny opisujący społeczeństwo polskie początku XX w. Artysta ukazuje je jako rozbite, choć tęskniące za odrodzeniem Rzeczypospolitej.

czas akcji: listopadowa noc 1900 r.

miejsce akcji: bronowicka chata **bohaterowie:** warto zauważyć, że didaskalia różnicują ich na **osoby** (realistyczni bohaterowie mający swe pierwowzory) oraz **osoby dramatu** (symboliczne, fantastyczne postaci)

STRESZCZENIE UTWORU

W **akcie I** dramatu - **realistycznym**, rozgrywającym się w wiejskiej chacie, skonfrontowane zostały ze sobą dwa światy: chłopski i inteligencki. Konstrukcja aktu, nawiązująca do tzw. konwencji szopki (jasełek), oparta jest na rozmowach przedstawicieli obu środowisk. W każdej z 38 scen pojawia się dwoje lub troje bohaterów, którzy rozmawiają o polityce, problemach społecznych, sztuce, obyczajach, miłości. Rozmowy są bardzo zróżnicowane stylistycznie: obok ironicznymi i kąśliwymi dialogów, np. Kliminy z Radczynią, Czepca z Dziennikarzem, istnieją poetyckie sceny z udziałem Racheli i Poety, albo też oparte na dysonansie dialogi Pana Młodego z Panną Młodą czy dramatyczne rozmowy Gospodarza z Panem Młodym.

Żywioł realistyczny aktu I ustępuje miejsca poetyckiemu nastrojowi. Panna Młoda za namową Poety (zainspirowanego rozmową z Rachelą) zaprasza na wesele Chochoła widocznego z okna izby. Gdy wybija północ, Chochoł (Osoba dramatu) zjawia się w domu, prowadząc za sobą korowód dziwnych gości.

Akt II *Wesela* to spotkania rzeczywistych postaci z fantastycznymi zjawami, mającymi charakter symboliczny. Utrzymany jest w **poetyce snu**. Pojawiają się w nim osoby dramatu przywołane przez Chochoła. Widmowe postaci są swoistym upersonifikowaniem treści podświadomości bohaterów.

Symboliczne postaci z aktu II to znaki tęsknot, marzeń, wewnętrznych rozdarć i kompleksów. Wyspiański stosuje tu chwyt sobowtórowego partnera („drugiego ja”), ale rozmowy prowadzone ze zjawami nie są tylko znakiem indywidualnych rozterek bohaterów. Fantastyczne twory to symbole głęboko skrywanych niepokojów polskiego narodu przełomu epok, a II akt *Wesela* nie bez powodu nazwano **narodowym seansem psychoanalitycznym**.

Akt III stanowi podsumowanie realistycznego i fantastycznego obrazu rzeczywistości. Rozgrywa się świtem, gdy w pamięci postaci tkwią jeszcze doświadczenia północnych spotkań z widmami.

Gospodarz przekazał złoty róg Jaśkowi - młodemu chłopu, który na rozstaju dróg, dokąd wyruszył wzywać do walki naród, gubi dar Wernyhory. Ważniejsza okazała się czapka z pawimi piórami - symbol przywiązania ludu do wartości materialnych. Uzbrojeni w kosy chłopcy na próżno oczekują na dźwięk cudownego rogu, mający zmobilizować naród do powstania. Moment bezsilności wykorzystuje Chochoł, wprowadzając bohaterów w taniec-trans przy wtórze wygrywanej na badyłu muzyki. Ta symboliczna scena tańca niemocy ma wybitnie pesymistyczną wymowę, co podkreślają słowa piosenki Chochoła: „*Miałeś, chamie, złoty róg, ostał ci się jeno sznur*”. Chochoł to najbardziej tajemniczy symbol *Wesela*; znak ukrytego, ale możliwego odrodzenia narodu (żywa róża pod słomianą okrywą), albo też siła o szatańskiej proveniencji, sprowadzająca do chaty nieszczęście.

GENEZA DRAMATU

Geneza utworu łączy się z autentycznym wydarzeniem, które poruszyło Kraków w listopadzie 1900 roku. Znany literat Lucjan Rydel, pochodzący ze znamienitej rodziny, żenił się w kościele Mariackim z chłopką Jadwigą Mikołajczykówną z Bronowic Małych. Pośród licznych gości weselnych, przyjmowanych w domostwie Włodzimierza Tetmajera, a szwagra panny młodej, znalazł się też Wyspiański. Według swoistej legendy, ukształtowanej przede wszystkim przez *Plotkę o „Weselu”* T. Żeleńskiego-Boya, Wyspiański stał wsparty o framugę drzwi i bacznie obserwował zabawę reprezentantów środowiska inteligenckiego (szlacheckiego pochodzenia), artystów spod znaku przybyszewszczyzny i dekadencji oraz miejscowego chłopstwa. Napisany wkrótce dramat wywołał skandal, gdyż bohaterowie wydarzenia byli łatwo rozpoznawalni, a w sztuce występowali pod własnymi imionami.

KTO JEST KIM W WESELU?

Pan Młody - Lucjan Rydel, pisarz młodopolski, inteligent szlacheckiego pochodzenia

Panna Młoda - Jadwiga z Mikołajczyków Rydlowa, chłopka z Bronowic

Gospodarz - Włodzimierz Tetmajer, młodopolski malarz, od 10 lat żonaty z chłopką

Gospodyni - Anna z Mikołajczyków Tetmajerowa, siostra panny młodej

Poeta - Kazimierz Przerwa-Tetmajer, znany poeta - dekadent

Dziennikarz - Rudolf Starzewski, związany z „Czasem”, konserwatystami krakowskimi - Stańczykami

Radczyni - Antonina Domańska, powieściopisarka, poetka

Haneczka - Anna Rydlówna, siostra Lucjana

Marysia - Maria Mikołajczyk, starsza siostra Jadwigi Mikołajczykówny

Rachela - Józefa Singer (zdrobniale zw. Pepką), córka karczmarza z Bronowic, potem muza artystów

Żyd - Hirszy Singer, karczmarz z Bronowic

Czepiec - Błażej Czepiec

Klimina - Anna Klima, wdowa po wójcie bronowickim

Jasiek - Jan Mikołajczyk

Zosia i Maryna - Zofia i Maria Pareńskie, panny z Krakowa

Nos - Tadeusz Noskowski/Stanisław Czajkowski, postać będąca karykaturalnym wyobrażeniem bohemy artystycznej spod znaku przybyszewszczyzny

CHŁOPI W OCZACH INTELIGENTÓW, CZYLI MITY POLSKIEJ WSI

Wspólna zabawa obu stanów unaocznia sztuczność tej sytuacji. Chłopi - otwarci na świat, gotowi do podjęcia czynu są widziani przez inteligencję przez pryzmat **mitów polskiej wsi**.

Pierwszym jest **mit arkadyjski**, w którym wieś jest miejscem ucieczki od złowrogiego świata: „*Niech na całym śmiecie wojna, byle polska wieś zaciszna, byle polska wieś spokojna.*” (Dziennikarz)

Drugim - **mit piastowski** wyrastający z przekonania, że dzisiejszy chłop jest spadkobiercą włościńskiej dynastii, co ma podnosić prestiż współczesnej polskiej wsi. (Gospodarz)

Trzecim - **mit wsi bajecznie kolorowej**, widzianej jako miejsce świątecznej zabawy, jaskrawych i mieniących się strojów, odmiennej obyczajowości. Tak wieś postrzega Pan Młody, przyrównujący swą ukochaną do lalki z Sukiennic.

Czwartym - **mit racławicki** przywoływany poprzez obraz J. Matejki wiszący w bronowickiej izbie.

Chłopski zryw narodowowyzwoleńczy z czasów insurekcji kościuszkowskiej nadal istnieje w pamięci społecznej jako wzorzec odnawialny i aktualny. Do niego zdają się też odwoływać sami chłopcy w akcie III dramatu, zapewniając o gotowości „kos wiszących nad boiskiem”.

Mity te skonfrontowane z rzeczywistością okazują swą słabość, bo żaden nie oddaje prawdy.

WESELE JAKO DRAMAT SYMBOLICZNY

- **Symbol**, w odróżnieniu od alegorii (skonwencjonalizowanej i jednoznacznej), miał przedstawiać to, co niewyraźne, niemożliwe do sprecyzowania. Tym samym jest to znak wieloznaczny, polegający na wywoływaniu wzruszeń, ich sugerowaniu, a nie racjonalnym opisie idei.

Funkcję symbolu mogą pełnić (na przykładzie *Wesela*):

- postaci z mitów kultury i postaci archetypiczne, np. Wernyhora;
- przedmioty, np. złoty róg, chochoł;
- sytuacje, np. chocholi taniec.

Symbol to fragment świata przedstawionego w dziele literackim (przedmiot, zjawisko, obraz), którego znaczenie jest dwupłaszczyznowe: obok tego, które jest bezpośrednio dane w związku z określoną sytuacją fabularną, sceniczną lub liryczną, istnieje wyższy poziom znaczeniowy, wskazywany przez system sygnałów, choć niejasny i niejednoznaczny.

- **Znaczenie osób dramatu (postaci symboliczne)**

Pojawiające się w dramacie postacie mogą być odbierane na różne sposoby:-

- **jako duchy**, postacie z zaświatów, baśniowe twory, np. Chchoł, Widmo ukochanego Marysi;
- **konkretyzacje marzeń i kompleksów** bohaterów, produkt przeprowadzanej psychoanalizy, rachunku sumienia, np. Rycerz ukazujący się Poecie, Stańczyk rozmawiający z Dziennikarzem;
- **symbole narodowe** - zbiorowych mitów, spychanych w niepamięć lęków (Upiór - Jakub Szela), snów o wspaniałej przeszłości (Rycerz), wspomnień o hańbie (Hetman), marzeń o solidarnej walce o wolność (Wernyhora).

osoba dramatu	osoba, do której przybywa	temat rozmowy	symbolika zjawy
Widmo - przypomina upiora z wyobrażeń ludowych	Marysia	Wspomnienie miłości sprzed lat. Marysia była zaręczona z malarzem młodopolskim - Ludwikiem de Laveaux, przedwcześnie zmarłym na gruźlicę.	Romantyczna miłość silniejsza od śmierci, upływu czasu.
Stańczyk - błazen ostatnich trzech Jagiellonów	Dziennikarz	Stańczyk krytykuje reprezentowany przez Dziennikarza obóz konserwatystów, jego nihilizm, bierną poddańczość, przypomina o narodowych świętościach.	Symbol mądrości politycznej i wielkości dawnej Rzeczypospolitej konfrontowanych z małością ducha współczesnych polityków.
Czarny Rycerz - Zawisza Czarny	Poeta	Poeta - dekadent tęsknił za czynem na miarę rycerską. Uczynił bohaterem swego dramatu Zawiszę Czarnego.	Symbolizuje tęsknotę dekadenta za czynem, odwagą działania i siłą. Ukazuje Poecie wewnętrzną pustkę i niemoc.
Hetman - Ksawery Branicki	Pan Młody	Hetman zarzuca szlachcicowi żeniącemu się z chłopką zdradę własnego stanu. Przypisuje Polakom skłonność do zdrady narodowej.	Targowiczanie jest znakiem zdrady narodowej. Ujawnia on obawy Pana Młodego, nieautentyczność chłopomanii.

osoba dramatu	osoba, do której przybywa	temat rozmowy	symbolika zjawy
Upiór - Jakub Szela	Dziad	Upiór przywołuje złowrogi czas rabacji galicyjskiej, kiedy polscy chłopci, sprowokowani przez Austriaków, mordowali polską szlachtę.	Symbol krwawej zemsty polskich chłopów na szlachcie. Pamięć o tych wydarzeniach przeszkadza w porozumieniu między warstwami.
Wernyhora - legendarny wieszcz ukraiński	Gospodarz	Wernyhora wyznacza Gospodarza na przywódcę powstania narodowego. Nakazuje mu rozstać przed świtem wici, zebrać ludzi i czekać na znak.	Wernyhora - symbol niepodległości Polski. Uświadamia on inteligencji, jaką rolę ma do odegrania. Wernyhora jest symbolem jedności i patriotyzmu.

- **Przedmioty symboliczne w *Weselu* to:**

- **złota podkowa** - gubi ją koń Wernyhory, pełni funkcję symbolu szczęścia. Gospodyni skrętnie chowa ją w skrzyni, co oznacza egoizm, zapomnienie o interesach zbiorowości;
- **złoty róg** - otrzymuje go Gospodarz od Wernyhory. Ma wzywać Polaków do walki niepodległościowej. Jest przekazany Jaśkowi (szlachecka niechęć do przewodnictwa narodowi), a ten gubi róg, schylając się po czapkę z pawimi piórami (przedkładanie dóbr własnych nad interes narodowy);
- **sznur** pozostaje Jaśkowi po straconym rogu. To znak utraconej szansy i symbol zniewolenia, więzów;
- **kosy** przygotowane przez chłopów do walki, postawione na sztorc są znakiem patriotyzmu chłopstwa i jego gotowości do walki narodowyzwoleńczej.

- **Sytuacja symboliczna:** chocholi taniec. Uzbrojeni w kosy chłopci na próżno oczekują na dźwięk cudownego rogu, mający zmobilizować naród do powstania.

CHŁOPI I INTELIGENCJA W WESELU – PODSUMOWANIE

chłopi	inteligencja
realizm, otwartość, ciekawość świata, egoizm i przywiązanie do wartości materialnych (złota podkowa, czapka z pawimi piórami), ambicja i poczucie własnej wartości, siła, energia, zadzierzystość, gotowość do czynu, brak samodzielności i potrzeba przywództwa (poszukują go u inteligencji), pamięć historii (Głowacki - mit racławicki, rabacja - źródło uprzedzeń)	poczucie wyższości nad chłopstwem, niechęć i niezrozumienie, pozorne, kierowane modą obyczajową zainteresowanie wsią (ludomania), strach przed nieokiełznaną energią tkwiącą w ludzie i fascynacja nią, obawy przed powtórzeniem się historii (pamięć o rabacji galicyjskiej z 1846 r.), poczucie dekadentckiego wypalenia i znudzenia życiem (lekarstwem na to jest ludomania), niezdolność do podjęcia czynu i brak poczucia odpowiedzialności za wspólną sprawę narodową

WESELE JAKO DIAGNOZA POLSKIEGO SPOŁECZEŃSTWA

Wesele to diagnoza polskiego społeczeństwa początku XX w. Bronowicka chata jest Polską w miniaturze: naród podzielony przez historię i niepotrafiący porozumieć się na co dzień (akt I) żyje wzniosłymi narodowymi mitami (akt II), marzeniami o cudzie przywracającym Polsce polityczny byt. Tymczasem w obliczu próby zawodzą wszyscy (akt III). Niezdolni do czynu są inteligenci: rozdarci i niezdecydowani, ci zafascynowani ludomanią i poeci rezygnujący z „rządu dusz” na rzecz błazeńskich frazesów i pustych gestów. Chłopi, gotowi do podjęcia działań, pozbawieni są przywódców, a bez nich siła ludu nie może być spożytkowana właściwie. Chocholi taniec wieńczący dramat to znak zbiorowe) niemocy i marazmu, w której pogrążony jest naród.